

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ
ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Εορταστική
εκδήλωση
για την επέτειο
της 28ης Οκτωβρίου
1940

Πέμπτη 27 Οκτωβρίου 2016

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ
ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

28η Οκτωβρίου 1940
ο πρώτος εορτασμός στα χρόνια της Κατοχής

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

της εορταστικής εκδήλωσης
για την επέτειο της 28ης Οκτωβρίου 1940

ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Πέμπτη 27 Οκτωβρίου 2016

Στοιχειοθεσία - Σελιδοποίηση: Δημήτρης Ι. Ζαζάς
Μακέτα εξωφύλλου: Σύνθεση της Ειρήνης Μανουσάκης σε σκίτσο του Φω-
κίωνα Δημητριάδη.
Διορθώσεις: Ελένη Μουζουράκη
Εκτύπωση - Βιβλιοδεσία: Διεύθυνση Εκδόσεων & Εκτυπώσεων

© ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ &
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
e-mail: reference@parliament.gr

ISBN: 978-960-560-132-4

Π Ρ Ο Γ Ρ Α Μ Μ Α

Προσφώνηση
του Ιωάννη Σιαμπάνη
Προέδρου του Συλλόγου των Υπαλλήλων της Βουλής

Ομιλία
του Δημήτρη Ζαζά
Βιβλιοθήκη της Βουλής
Θέμα: «28 Οκτωβρίου 1940: ο πρώτος εορτασμός στα χρόνια της Κατοχής»

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

*Της Δικαιοσύνης Ήλιε Νοητέ
Ένα το Χελιδόνι
Μαλαματένια Λόγια
Ειρήνη*

Εθνικός ύμνος

Χορωδία: ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ ΕΙΔΙΚΗΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ «ΠΑΝΑΓΙΑ ΕΛΕΟΥΣΑ» ΓΙΑ ΝΕΟΥΣ ΜΕ ΝΟΗΤΙΚΗ ΥΣΤΕΡΗΣΗ ΚΑΙ ΣΥΝΟΔΕΣ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ ΝΟΜΟΥ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ (ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ-ΑΓΡΙΝΙΟ)

Στο πιάνο συνοδεύει η κ. Ειρήνη Μαμασούλα. Τη χορωδία των εκπαιδευόμενων νέων συντονίζει η κοινωνική λειτουργός του εργαστηρίου «Παναγία Ελεούσα» κ. Ευσταθία Γρεντζέλου

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΗ

Κύριε Πρόεδρε της Βουλής,
Κυρία τέως Πρόεδρε της Βουλής
Κυρία και Κύριοι πρώην Πρόεδροι της Βουλής
Κυρία και Κύριοι Αντιπρόεδροι της Βουλής,
Κυρίες και Κύριοι Εκπρόσωποι των Κομμάτων,
Κυρίες και Κύριοι Βουλευτές,
Κύριε Γενικό Γραμματέα της Βουλής,
Κύριε Πρόεδρε του Επιστημονικού Συμβουλίου,
Κύριε Πρόεδρε της Εκτελεστικής Επιτροπής του Ιδρύματος της Βουλής των Ελλήνων
για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία,
Κύριε Ειδικό Γραμματέα,
Κύριε Φρούραρχε,
Κυρίες και Κύριοι συνάδελφοι,

ΜΑΖΕΥΤΗΚΑΜΕ ΣΗΜΕΡΑ ΟΛΟΙ ΕΔΩ, στην ιστορική Αίθουσα της Ολομέλειας της Βουλής των Ελλήνων, μια χρονιά ακόμα, για να γιορτάσουμε την εθνική επέτειο της 28ης Οκτωβρίου του 1940. Τα τελευταία χρόνια, ο Σύλλογος των Υπαλλήλων της Βουλής, που αναλαμβάνει την οργάνωση των γιορτών μνήμης, με την υποστήριξη της Βιβλιοθήκης προσπάθησε να δώσει ένα νέο πνεύμα στους επετειακούς λόγους που εκφωνούνται κατά τον εορτασμό των εθνικών μας εορτών, τόσο της 28ης Οκτωβρίου όσο και της 25ης Μαρτίου.

Οι λόγοι απέκτησαν συγκεκριμένο τίτλο και παρουσιάζουν ένα ιστορικό γεγονός ή φαινόμενο της εποχής τους, το οποίο περιγράφουν και

αναλύουν. Με τον τρόπο αυτό αναδύονται τμήματα της ιστορίας μας, νέοι τρόποι προσέγγισης και περιλαμβάνουν τα αποτελέσματα της σύγχρονης έρευνας.

Στις μέρες μας, περισσότερο από κάθε άλλη φορά, η συγκεκριμένη επέτειος είναι μια άριστη αφορμή για να αναστοχαστούμε πόσα πράγματα μπορούμε να καταφέρουμε όταν είμαστε ενωμένοι. Όπως έκαναν 76 χρόνια πριν οι πρόγονοί μας, που ενωμένοι επέλεξαν όχι τον δρόμο της υποταγής αλλά τον δύσκολο δρόμο της αντίστασης. Τον δύσκολο δρόμο, ωστόσο, που θα τους οδηγούσε στην πολυπόθητη ελευθερία. Η ελευθερία, δεν πρέπει να το λησμονούμε, πάντα κατακτιέται με συνειδητούς αγώνες και θυσίες. Δεν προσφέρεται και δεν χαρίζεται.

Το ΟΧΙ απέναντι στον Άξονα και οι σχεδόν έξι πολεμικοί μήνες που ακολούθησαν συσώρευσαν μια συγκλονιστική εμπειρία στους κατοίκους της χώρας. Η θέα των ηττημένων Ιταλών να έχουν αναλάβει τη διοίκηση της Αθήνας, οι πρώτες ελλείψεις σε τρόφιμα, η μαύρη αγορά και τα αντίποινα των κατακτητών γέννησαν την ανάγκη να δημιουργηθούν οι πρώτοι πυρήνες της Αντίστασης. Η 28η Οκτωβρίου 1941 πρόσφερε την αφορμή να εορτασθεί η πρώτη επέτειος του ΟΧΙ. Σ' αυτό τον πρώτο εορτασμό θα αναφερθεί ο συνάδελφος της Βιβλιοθήκης της Βουλής, κ. Δημήτρης Ζαζάς. Το θέμα της παρουσιάσής του είναι «28η Οκτωβρίου 1940. Ο πρώτος εορτασμός στα χρόνια της Κατοχής».

Αθήνα, 27 Οκτωβρίου 2016

Ιωάννης Σιαμπάνης
Πρόεδρος του Συλλόγου
των Υπαλλήλων της Βουλής

28 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1940
Ο ΕΟΡΤΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΕΠΕΤΕΙΟΥ
ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ

Κύριε Πρόεδρε της Βουλής,
Κυρία τέως Πρόεδρε της Βουλής
Κυρία και Κύριοι πρώην Πρόεδροι της Βουλής
Κυρία και Κύριοι Αντιπρόεδροι της Βουλής,
Κυρίες και Κύριοι Εκπρόσωποι των Κομμάτων,
Κυρίες και Κύριοι Βουλευτές,
Κύριε Γενικό Γραμματέα της Βουλής,
Κύριε Πρόεδρε του Επιστημονικού Συμβουλίου,
Κύριε Πρόεδρε της Εκτελεστικής Επιτροπής του Ιδρύματος της Βουλής των Ελλήνων
για τον Κοινοβουλευτισμό και τη Δημοκρατία,
Κύριε Ειδικό Γραμματέα,
Κύριε Φρούραρχε,
Κυρίες και Κύριοι συνάδελφοι,

Η θεσμοθέτηση εθνικών επετείων αλλά και ο συνακόλουθος εορτασμός τους συνδέονται με την ανάδυση του εθνικισμού και τη δημιουργία των εθνών-κρατών ήδη από τα τέλη του 18ου και καθόλη τη διάρκεια του 19ου αιώνα. Αναφέρονται σε ιστορικά γεγονότα που αντιστοιχούν σε φορτισμένες στιγμές της εθνικής ιστορίας και εκλογικεύουν τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε και διαμορφώνουμε

την εθνική ταυτότητα. «Οι εθνικές επέτειοι είναι μια ευκαιρία για κωδικοποίηση της εθνικής ταυτότητας μέσω της γλώσσας των συμβόλων και της θεατρικής αναπαράστασης» επισημαίνει η Χριστίνα Κουλούρη.¹ Το κατεξοχήν σύμβολο των επετείων είναι η ίδια η ημερομηνία που επιλέγεται, εφόσον η επιλογή του γεγονότος στο οποίο παραπέμπει έχει ως στόχο να υπογραμμίσει συγκεκριμένα στοιχεία της εθνικής ταυτότητας και να αναδείξει συγκεκριμένες εθνικές αξίες. Η εθνική επέτειος έχει πρωτίστως ιστορικό περιεχόμενο αλλά εορτάζεται μια μερική και επεξεργασμένη εκδοχή της ιστορίας.

Παρά την ανάγκη που ενυπάρχει στην έννοια του εθνικισμού² για τη σύνδεση της ιστορίας με τη συνέχεια του έθνους, πολύ συχνά επιλέγονται ημερομηνίες σταθμοί για να υποδηλώσουν τομές και ρήξεις με το παρελθόν και να σηματοδοτήσουν μια νέα αρχή.

Τα γεγονότα που γιορτάζονται με τις εθνικές επετείους ποικίλλουν σε ολόκληρο τον κόσμο: μέρες απελευθέρωσης, ίδρυσης του κράτους, ψήφισης του συντάγματος, μέρες κατάκτησης, βασιλικές ονομαστικές γιορτές, αλλά ακόμη και ήττες ή μέρες πένθους.

Εξίσου ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα γεγονότα που δεν γιορτάζονται, η επιλογή δηλαδή της επιλεκτικής λησμόνησης ενός σημαντικού ιστορικού γεγονότος για την εθνική μνήμη. Οι σιωπές αυτές παραπέμπουν συνήθως σε τραυματικά και κυρίως σε διχαστικά γεγονότα, που φέρνουν εμπόδια στην ενοποιητική λειτουργία που οφείλει να επιτελεί μια εθνική επέτειος. Η συνειδητή λήθη, συνεπώς, συνιστά συστατικό στοιχείο της εθνικής ενότητας, εξίσου σημαντικό με τη μνήμη.³

Χωρίς να παραγνωρίζεται η σημασία των κριτηρίων επιλογής ή απόρριψης μιας εθνικής επετείου, η καθιέρωσή της αποτελεί τις περισσότερες φορές μια κεντρική πολιτική απόφαση.⁴ Ο ρόλος του κράτους είναι καθοριστικός, εφόσον, αυτό ορίζει τις εθνικές αργίες –επιδιώκοντας με την υιοθέτησή τους τη μαζική συμμετοχή–, αυτό καθορίζει συνήθως το τελετουργικό τυπικό και τις περισσότερες φορές αυτό χρηματοδοτεί τις σχετικές εορταστικές εκδηλώσεις. «Στην πραγματικότητα, από τον 19ο αιώνα, οι εθνικές γιορτές δε λειτούργησαν μόνο

ως μέσο για την παραγωγή και αναπαραγωγή εθνικών ταυτοτήτων αλλά και για τη νομιμοποίηση της πολιτικής εξουσίας».⁵

Συνεπώς, η επιλογή μιας συγκεκριμένης μέρας ως εθνικής επετείου έρχεται να ενισχύσει την εικόνα του πολιτικού ηγέτη. Ειδικότερα σε περιόδους κρίσης (π.χ. δικτατορίες) οι εθνικές επέτειοι χρησιμοποιήθηκαν με διάφορους τρόπους για να αναδείξουν τη σύνδεση του λαού με την εκάστοτε κρατική εξουσία.⁶ Όπως συνέβη και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες έτσι και στην Ελλάδα σημαντική ήταν η συμβολή της εκκλησιαστικής παράδοσης και της θρησκευτικής πίστης στο να εδραιωθεί στη συνείδηση του λαού η επιλογή μιας ημερομηνίας ως εθνικής επετείου.

Στη Ελλάδα συνηθίζουμε να γιορτάζουμε όχι τη λήξη αλλά την αρχή επαναστάσεων, εξεγέρσεων, πολέμων κλπ. Δεν αποτελεί, ασφαλώς, μοναδική ελληνική ιδιομορφία μιας και ανάλογα περιστατικά ορισμού της αρχής ενός γεγονότος ως εθνικής επετείου απαντάται και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Χαρακτηριστικές είναι οι περιπτώσεις των βαλκανικών χωρών που έχουν καθιερώσει ως εθνική επέτειο την έναρξη του αντιφασιστικού αγώνα και όχι τη λήξη του πολέμου.⁷

Στη χώρα μας, ωστόσο, η επιλογή εορτασμού της αρχής ενός ιστορικού γεγονότος είναι ο κανόνας και όχι η εξαίρεση. Έτσι, γιορτάζουμε την 25η Μαρτίου ως απαρχή του Αγώνα και όχι την ίδρυση του νεοελληνικού κράτους. Γιορτάζαμε την 3η του Σεπτέμβρη του 1843 ως ημέρα εξέγερσης απέναντι στην απολυταρχική Μοναρχία και όχι το Σύνταγμα του 1844, γιορτάζουμε την 17η Νοεμβρίου 1973 ως την ημερομηνία σταθμός για την πτώση του δικτατορικού καθεστώτος και όχι την 24η Ιουλίου 1974 ως την ημερομηνία αποκατάστασης της Δημοκρατίας.

Γιατί έχει ανακηρυχθεί η 28η Οκτωβρίου 1940 ως εθνική επέτειος κι όχι η 12η Οκτωβρίου (απελευθέρωση της Αθήνας), είτε η 18η Οκτωβρίου 1944 (έλευση εξόριστης κυβέρνησης), είτε πολύ περισσότερο η 9η Μαΐου 1945 (μέρα αντιφασιστικής νίκης); Οι περισσότεροι ιστορικοί φαίνεται πως συμφωνούν σε ένα κοινό επεξηγηματικό πλαίσιο.

Αμέσως μετά την Απελευθέρωση ακολούθησαν τα Δεκεμβριανά, η

Βάρκιζα, και ο εμφύλιος πόλεμος. Ο λαός δεν χάρηκε την Απελευθέρωση, δεν ξημέρωσαν οι καλύτερες μέρες, που όλοι προσδοκούσαν. Η βία των Δεκεμβριανών επισκίασε τη χαρά της Απελευθέρωσης, όπως και γενικότερα ο Εμφύλιος καθόρισε τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι της εποχής σκέφτονταν και θυμούνταν την Αντίσταση. Σε αντιδιαστολή με την κατάσταση που παγιώθηκε μετά την Απελευθέρωση, η 28η Οκτωβρίου συμβόλιζε την πλήρη σύμπνοια και ενότητα.⁸ Αντί για το τέλος της ελληνικής περιπέτειας στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο μνημονεύεται η αρχή της. Κατ' αυτό τον τρόπο παρακάμπτεται το επώδυνο ζήτημα του Εμφυλίου, του εσωτερικού σπαραγμού που πυροδοτήθηκε αμέσως μετά το τέλος της Κατοχής. «Επομένως, δεν πρέπει να εκπλήσσει η ανακήρυξή της σ' εθνική επέτειο. Η ημερομηνία σηματοδοτούσε την έναρξη της ελληνικής νίκης (επί του ιταλικού φασισμού). Μια νίκη, μάλιστα, που υπερέβαινε τα εθνικά όρια, καθώς εντασσόταν στο πανευρωπαϊκό και παγκόσμιο πλαίσιο του αντιφασιστικού αγώνα. Μπορούσε να συμβολίζει καλύτερα τον αγώνα για λευτεριά, ανεξαρτησία και δημοκρατία. Ανεξαρτήτως του διαφορετικού περιεχομένου που προσλάμβανε η μέρα στους εσωτερικούς πολιτικούς ανταγωνισμούς και της εργαλειακής χρήσης της...»⁹

Κατά καιρούς έχουν δοθεί και άλλες συμπληρωματικές απαντήσεις για την επιλογή της 28ης Οκτωβρίου ως εθνικής επετείου. Όπως, για παράδειγμα, ότι νίκη επί του ιταλικού φασισμού ήταν η ελληνική εποποιία του 1940-41. Σε αντίθεση με το τέλος του πολέμου, το 1945, όπου η Ελλάδα δεν συμμετείχε άμεσα και ασφαλώς στρατιωτικά.

Το ΟΧΙ είχε και «εσωτερικές» διαστάσεις, καθώς συμπύκνωνε την πανεθνική στάση απέναντι στους εισβολείς, αλλά και προς το μεταξικό καθεστώς. Η αντίσταση στον φασισμό ήταν συγχρόνως και θέληση για τη δημοκρατική πορεία της χώρας.

Ίσως, όμως, η ακριβέστερη απάντηση να βρίσκεται στην ιστορικότητα της επετείου. Πώς δηλαδή άρχισε να γιορτάζεται, πώς καθιερώθηκε και συνδέθηκε ως συνέχεια της 25ης Μαρτίου, με την αντίσταση στους κατακτητές και τους διαχρονικούς αγώνες για ελευθερία.

Θεσπίστηκε, στις 24 Οκτωβρίου 1944, μ' ένα από τα πρώτα κυβερνητικά διατάγματα¹⁰ μία βδομάδα μετά την έλευση της κυβέρνησης Παπανδρέου, ο οποίος είχε βιώσει από κοντά τον πρώτο εορτασμό το 1941. Η Πολιτεία, με άλλα λόγια, επικύρωσε έναν εορτασμό που είχε καθιερωθεί από τα κάτω και είχε πραγματοποιηθεί ήδη ανεπίσημα τα προηγούμενα χρόνια.

* * *

Στα τέλη του Απριλίου 1941, η Αθήνα ήταν ήδη μια «παλαίμαχη» πρωτεύουσα.¹¹ Κατά τους τελευταίους έξι πολεμικούς μήνες η πόλη και γενικότερα η χώρα είχε βιώσει συγκλονιστικά συναισθήματα και είχε αποκτήσει πλούσιες εμπειρίες. Είχε βιώσει τον ενθουσιασμό της νίκης, την υποδοχή των αιχμάλωτων εχθρών, τη συσκότιση, τους συναγερμούς, τους τραυματίες, τους Άγγλους συμμάχους. Τις πρώτες μέρες του Απριλίου βίωσε τον πόλεμο στην πλέον ακραία εκδοχή του με τους καθημερινούς βομβαρδισμούς του Πειραιά από τη γερμανική αεροπορία καθώς και την άφιξη τρομαγμένων και ξεριζωμένων προσφύγων από τις βόρειες περιοχές της χώρας. Στο τέλος, βίωσε την ήττα, την αυτοκτονία του πρωθυπουργού Κορυζή¹² και την αναχώρηση Επιτελείου, βασιλιά και κυβέρνησης. Η Κατοχή άρχιζε για την Αθήνα στις 27 Απριλίου.

Ο γερμανικός στρατός μπήκε σε μια πόλη έρημη. Δύο μέρες μετά, μέσα σε κλίμα γενικής ψυχρότητας και καχυποψίας, ορκίστηκε νέα κυβέρνηση με επικεφαλής τον στρατηγό Γεώργιο Τσολάκογλου.¹³ Η Κατοχή πήρε την τελική της μορφή τον Ιούνιο, όταν οι Γερμανοί επέτρεψαν την είσοδο των ιταλικών στρατευμάτων στη χώρα και την εγκατάσταση τους στα δύο τρίτα του εδάφους της. Ο βουλγαρικός στρατός κατέλαβε τη Θράκη και τμήμα της ανατολικής Μακεδονίας. Στην Αθήνα, μαζί με τις ιταλικές αρχές, παρέμειναν γερμανικές μονάδες, υπηρεσίες και προσωπικό της αεροπορίας και του ναυτικού.

Οι σπασμωδικές προσπάθειες των κατοχικών αρχών για επάνοδο

στην καθημερινότητα δεν είχαν επιτυχία. Στους δρόμους της πρωτεύουσας κυκλοφορούσε δυσανάλογα υψηλός αριθμός φαντάρων που ήταν αποκλεισμένοι από τις νησιώτικες πατρίδες (από την Κρήτη κυρίως), καθώς και πρόσφυγες που μαζικά συνέρρεαν από τις επικίνδυνες ζώνες. Πολλές μικρές και μεγάλες επιχειρήσεις είχαν κλείσει αυξάνοντας την ανεργία, ιδίως στα μικροαστικά τμήματα του πληθυσμού. Τα γερμανικά δημόσια έργα που σιγά σιγά ξεκίνησαν, όπως ήταν η αποκατάσταση του λιμανιού του Πειραιά, η επέκταση και βελτίωση του αεροδρομίου στο Ελληνικό κ.λπ., αποτέλεσαν ευκαιριακή απασχόληση και δεν είχαν μακροπρόθεσμη επίπτωση στη μείωση της διαρκώς αυξανόμενης ανεργίας.

Η Αθήνα άλλαζε γρήγορα μορφή καθώς οι δυσκολίες γίνονταν όλο και μεγαλύτερες. Οι κεντρικές αρτηρίες της πρωτεύουσας γέμισαν μικροπωλητές, στους οποίους οι κάτοικοι έβρισκαν λάδι, κάποιο τυρί, ένα σακί αλεύρι. Παράλληλα, και όσο μεγάλωνε το θέαμα των μικροπωλητών οι προθήκες των καταστημάτων άδειαζαν. Η κυβέρνηση Τσολάκογλου ανακοίνωνε μέτρα επί μέτρων, όριζε με αυστηρότητα τις τιμές και απειλούσε τους κερδοσκόπους. Οι ελλείψεις όμως πολλαπλασιαζόντουσαν χωρίς οι αρχές να μπορούν να τις αντιμετωπίσουν. Οι αλληπαλλήλες υποσχέσεις για σύντομη επίλυση του επισιτιστικού προβλήματος δεν έβρισκαν ανταπόκριση και οι Αθηναίοι άρχισαν να παίρνουν πρωτοβουλίες για να αντιμετωπίσουν με ίδια μέσα το αδιέξοδο. Τα συσσίτια που οργανώθηκαν από επιτροπές, υπηρεσίες και τον Ερυθρό Σταυρό δεν μπόρεσαν να ανατρέψουν την κατάσταση.

Το φθινόπωρο οι ελλείψεις κορυφώθηκαν και η πείνα απειλούσε ολοένα και περισσότερα τμήματα του πληθυσμού της πόλης. Οι ελπίδες για διοικητικές πρωτοβουλίες που θα αντιμετώπιζαν την κρίση εξανεμίστηκαν πλήρως και η επιβίωση στηρίχθηκε στην επινοητικότητα των Αθηναίων και στη γενίκευση της μαύρης αγοράς.

Την απογοήτευση ερχόταν να επιτείνει και η παρουσία του ιταλικού στρατού κατοχής, που συντεταγμένα και με περίσσιο κομψισμό κυκλοφορούσε στους δρόμους της Αθήνας. Για τον αθηναϊκό πληθυσμό ήταν

δυσβάστακτο να βλέπει τους ηττημένους Ιταλούς να έχουν αναλάβει τη διοίκηση της πόλης. «Η υπόγεια απέχθεια προς τους κατακτητές, που είχε εκφραστεί στις πρώτες κατοχικές μέρες με τη συμβολική και επικίνδυνη πράξη του κατεβάσματος της γερμανικής σημαίας από την Ακρόπολη,¹⁴ καθώς και με τις εκδηλώσεις συμπαράστασης προς τους Άγγλους αιχμαλώτους ή φυγάδες, πήρε προοδευτικά τη μορφή αντιπαράθεσης».¹⁵

Το Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο (ΕΑΜ) ιδρύθηκε στις 27 Σεπτεμβρίου του 1941 στην κατεχόμενη Αθήνα, με πρωτοβουλία του ΚΚΕ. Αμέσως μετά, από τις πρώτες μέρες του Οκτωβρίου, άρχισαν να συγκροτούνται στην Αθήνα και στον Πειραιά οι Επιτροπές Πόλης και οι τοπικές Οργανώσεις του ΕΑΜ. Στις 10 Οκτώβρη του 1941 η Κεντρική Οργανωτική Επιτροπή του ΕΑΜ απηύθυνε διάγγελμα προς τον ελληνικό λαό, τα κόμματα και τις οργανώσεις καλώντας τους να ενωθούν στον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα και να παλέψουν για την επιβίωση, για τη λευτεριά και για την κατοχύρωση της λαϊκής κυριαρχίας.

«Στις 28 Οκτωβρίου με κάθε είδους εκδήλωση, αγωνιστείτε για το εθνικό ξεκίνημα. Το ΕΑΜ ορίζει για έμβλημά του το ηρωικό ΤΣΑΡΟΥΧΙ... Το Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο καλεί όλους τους Έλληνες και Ελληνίδες στις 28 Οκτωβρίου στο σπίτι τους, στον τόπο της δουλειάς τους, στο καφενείο, στο τραμ, στον κινηματογράφο, στο θέατρο να χαιρετισθούν με τις λέξεις 'ΤΣΑΡΟΥΧΙ – ΕΑΜ'. Απ' άκρη σ' άκρη στην Ελλάδα μας δύο λέξεις πρέπει ν' αντηχήσουν τη μέρα της 28 Οκτωβρίου. Οι λέξεις: 'ΤΣΑΡΟΥΧΙ – ΕΑΜ'».¹⁶

Όσο περνούσαν οι μέρες του Οκτωβρίου η προσμονή του αθηναϊκού λαού μεγάλωνε για τον εορτασμό της ιστορικής επετείου. Η επιθυμία για αντίσταση ήταν μεγάλη παρόλη την αναστάτωση που είχε επιφέρει η παρουσία των στρατευμάτων κατοχής στην πόλη και η φυγή της πολιτικής ηγεσίας από τη χώρα. Μεμονωμένα άτομα, φοιτητές αλλά και

αντιστασιακές ομάδες, οι οποίες μόλις είχαν συγκροτηθεί, αποφάσισαν να τιμήσουν την 28η Οκτωβρίου ως ημέρα αντίστασης και ξάφνιασαν τόσο την κυβέρνηση Τσολάκογλου όσο και τις ιταλικές αρχές κατοχής.¹⁷ Έτσι, οι προετοιμασίες για την γιορτή της πρώτης επετείου του «ΟΧΙ» πήραν διάφορες μορφές, από την οργανωμένη ως την αυθόρμητη.

Από τις προηγούμενες μέρες κυκλοφορούσαν προκηρύξεις μαζί με εκείνης του ΕΑΜ και της Στρατιάς Σκλαβωμένων Νικητών (ΣΣΝ),¹⁸ του Εθνικού Κομιτάτου Νέων (ΕΚΝ)¹⁹ και της Ομοσπονδίας Κομμουνιστικών Νεολαίων Ελλάδας (ΟΚΝΕ).²⁰ Κοινή συνισταμένη σε όλες τις προκηρύξεις ήταν η αποφασιστικότητα για τον εορτασμό της 28ης Οκτωβρίου ως ημέρας Αντίστασης, ανεξαρτήτου πολιτικής προέλευσης.

Χωρίς αμφιβολία, το χρονικό διάστημα, από την ίδρυση του ΕΑΜ μέχρι την πρώτη επέτειο της 28ης Οκτωβρίου δεν ήταν μεγάλο με αποτέλεσμα να μην επαρκεί για την οργάνωση και την προετοιμασία των εκδηλώσεων που είχαν κατά νου οι ηγέτες του κινήματος. Παρόλα αυτά προετοίμασαν την εκδήλωση με κάθε μέσο και τρόπο που διέθεταν στις συνοικίες, στους χώρους δουλειάς, στην καθημερινή επαφή με τους πολίτες.

«Ανεβάζοντας από μέρα σε μέρα το απεργιακό κίνημα που αρχί-
νησε, κινητοποιώντας με την κάθε δυνατή, για την κάθε περίπτωση
μορφή το λαό μας, πρέπει στις 28 του Οκτώβρη με απεργίες, στα-
μάτημα της δουλειάς, επιβράδυνση των ρυθμών, πεταχτές συγκεν-
τρώσεις κλπ. να δείξουμε ότι κι αν υποδουλωθήκαμε δεν
υποταχτήκαμε όμως στον κατακτητή. Ότι κρατάμε ακμαίο το
εθνικοαπελευθερωτικό μας φρόνημα».²¹

Σημαντική συμβολή στον εορτασμό της επετείου είχε το φοιτητικό κί-
νημα παρόλο που τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα είχαν ανοίξει
λίγες ημέρες πριν και οι νέοι φοιτητές δεν είχαν προλάβει καν να γνω-
ριστούν μεταξύ τους.²² Παραμονές της νέας επετείου μέσα στις αίθουσες
των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων η κινητοποίηση και ο συνακόλουθος

αναβρασμός είναι έντονος. Οι αρχές κατοχής, έχοντας πληροφορίες μέσα από τα πανεπιστήμια, βρίσκονται σε επιφυλακή με σκοπό να αποτραπεί οποιαδήποτε εκδήλωση. Στις 27 Οκτωβρίου 1941, περίξ του Πανεπιστημίου Αθηνών παρέλασαν Ιταλικά και Γερμανικά στρατεύματα με προφανή στόχο τον εκφοβισμό των φοιτητών.²³ Η κατοχική κυβέρνηση εξέδωσε Ν.Δ. «περί οριστικής αποβολής των απεργούντων φοιτητών και σπουδαστών και εκτοποίησης των πρωτοαιτίων».²⁴ Στο ίδιο πλαίσιο η Σύγκλητος του Πανεπιστημίου Αθηνών εξέδωσε ανακοίνωση με την οποία πληροφορούσε τον φοιτητικό πληθυσμό πως τα μαθήματα της 28ης Οκτωβρίου θα διεξάγονταν κανονικά. Ο αναβρασμός μεγάλωνε. Η πρώτη αντίδραση ήρθε από τον καθηγητή Κωνσταντίνο Τσάτσο, ο οποίος ανατρά ανακοίνωση πως το μάθημά του, που ήταν προγραμματισμένο να γίνει στις 28 του μήνα, μεταφερόταν για το απόγευμα της 27ης Οκτωβρίου.

Η είδηση κυκλοφόρησε αστραπιαία και η αίθουσα γέμισε ασφυκτικά από φοιτητές όλων των τάξεων και όλων των Σχολών. Υπήρχε στην ατμόσφαιρα μια υποσυνείδητη αναμονή πως κάτι σημαντικό θα συνέβαινε. Όπως αφηγείται ο Γεώργιος-Αλέξανδρος Μαγκάκης, ο οποίος ήταν παρών στην αίθουσα, ο καθηγητής ανέβηκε στην έδρα,

«και άρχισε βηματίζοντας να διδάσκη. Μιλούσε για τις θεμελιακές αρχές του Δικαίου. Οι συλλογισμοί του ξετυλίγονταν λες και ανέβαιναν βαθμίδες. Μαζί τους ανέβαινε και η δική μας αναμονή. Έτσι έφθασε σ' ένα σημείο, που, όπως το κράτησα στη μνήμη, μας είπε: 'Και τώρα θα σας μιλήσω για μια τελική αρχή, που αυτή πια δεν μπορώ να σας την αποδείξω. Αυτή πρέπει κανείς να την πιστεύη. Την αρχή της Ελευθερίας'. Η λατρεμένη αυτή λέξη δεν ειπώθηκε απλώς, αλλά κυριολεκτικά εκτοξεύτηκε με μέγα πάθος και μας βρήκε κατάστηθα. Ξεσηκωθήκαμε! Αλλαλάξαμε!»²⁵

Η σπίθα που όλοι περίμεναν είχε πια ανάψει. Ομάδα φοιτητών, ύστερα από το μάθημα του Τσάτσου συναντήθηκε σε ένα καφενείο, στη γωνία

Σόλωνος και Μασσαλίας, και αποφάσισαν να συγκεντρώσουν χρήματα για να αγοράσουν ένα στεφάνι, το οποίο θα καταθέσουν την επομένη στο μνημείο του Άγνωστου Στρατιώτη. Ιταλική περίπολος συνέλαβε τέσσερις φοιτητές, ανάμεσα στους οποίους είναι και ο Γ.Α. Μαγκάκης. Οι συλληφθέντες τελικά αφέθησαν ελεύθεροι και την επομένη έλαβαν μέρος στις εορταστικές εκδηλώσεις.

Η αγωνία και ο πυρετός για να βρεθεί τρόπος εορτασμού της 28ης Οκτωβρίου μεγάλωναν. Τα πανεπιστήμια ήταν κατάμεστα από φοιτητές, και ομιλητές²⁶ από διάφορες αντιστασιακές οργανώσεις τους προέτρεπαν να συμμετάσχουν στην εκδήλωση της επόμενης ημέρας στην πλατεία Συντάγματος και στη συνέχεια στην πορεία προς το μνημείο του Άγνωστου Στρατιώτη. Ο συμβολισμός που είχε η επέτειος αύξανε την αδημονία των φοιτητών για το τι θα επακολουθούσε και την αγωνία στις αρχές κατοχής.

Οι ιταλικοί περίπολοι πολλαπλασιάστηκαν στους κεντρικούς δρόμους της Αθήνας. Ο βραδινός, ωστόσο, αντιαεροπορικός συναγερμός ανάγκασε και τους Ιταλούς στρατιώτες να τρέξουν στα προσωρινά καταφύγια. Οι δρόμοι της πόλης είχαν αδειάσει και συνεργεία φοιτητών ξεχύθηκαν στους δρόμους και γέμισαν με συνθήματα τους τοίχους της Αθήνας. Κυρίαρχο σύνθημα ήταν το ΟΧΙ καθώς και τα πρώτα αντιστασιακά συνθήματα του ΕΑΜ. Τη νύχτα της 27ης Οκτωβρίου, ψηλά στον Υμηττό, άναψαν βεγγαλικά και μέσα στο σκοτάδι άστραψε η επιγραφή «ΕΑΜ» και κάτω από αυτήν η ιστορική ημερομηνία: 28 Οκτώβρη 1940. Το ξημέρωμα της 28ης Οκτωβρίου βρήκε τα συνεργεία του δήμου με τη συνοδεία αστυφυλάκων να σβήνουν από τους τοίχους της πόλης τα φρεσκοβαμμένα συνθήματα.

Μια άλλη προκήρυξη η οποία απευθυνόταν στις Ελληνίδες προκάλεσε ιδιαίτερη αίσθηση στον αθηναϊκό λαό. Αντίτυπά της είχαν τοποθετηθεί στα γραμματοκιβώτια, κάτω από πόρτες ή ακόμη και διαμέσου του επίσημου κρατικού ταχυδρομείου. Ο φάκελος είχε απέξω την επιγραφή «Προμηθευτικός συνεταιρισμός ουκ επ' άρτω μόνον...» και δεν ενέπνευσε καμία υπόνοια στους ιταλούς λογοκριτές του ταχυδρομείου.

Η προκήρυξη καλούσε τις Ελληνίδες και τα ελληνόπουλα να εκδηλώσουν την αφοσίωσή τους στον αγώνα της Ελλάδας καταθέτοντας λουλούδια στο μνημείο του Άγνωστου Στρατιώτη κατά τη διάρκεια της σημαδιακής ημέρας της 28ης Οκτωβρίου.²⁷

Η απήχηση αυτής της προκήρυξης ήταν πολύ μεγάλη. Από τα ξημερώματα, σχεδόν, μεγάλος αριθμός Ελληνίδων περνούσε από το Μνημείο του Άγνωστου Στρατιώτη για να παραστεί στην εκδήλωση. Ήρεμα, σχεδόν σιωπηρά, πλησίαζαν το Μνημείο, γονάτιζαν και άφηναν «ένα μπουκετάκι, το κλωνάρι της δάφνης, την λίγη πρασινάδα που είχαν φέρει μαζί των».²⁸ Γύρω στις εννέα το πρωί η σιωπηρή αυτή εκδήλωση έπαιρνε τέτοιες διαστάσεις που ανάγκασε τους Ιταλούς να απαγορεύσουν στις γυναίκες να πλησιάζουν τον χώρο. Ωστόσο, η άρνηση των γυναικών να αποχωρήσουν ανάγκασε τις αρχές σε αναδίπλωση, μιας και έκριναν πως ήταν προτιμότερο να τους επιτραπεί η πρόσβαση, να αφήσουν τα λουλούδια τους και έπειτα να αποχωρήσουν.

Χώροι προσυγκέντρωσης των φοιτητών είχαν οριστεί η πλατεία Σκουφά στο Κολωνάκι, το άγαλμα του Κολοκοτρώνη στη Σταδίου, τα Προπύλαια του Πανεπιστημίου Αθηνών και η πλατεία Μητροπόλεως. Οι φοιτητές, οργανωμένοι και μη, κατευθύνθηκαν από το Πανεπιστήμιο προς την πλατεία Συντάγματος. Φτάνοντας στο Σύνταγμα είδαν πως στο μνημείο του Άγνωστου Στρατιώτη υπήρχε φρουρά αποτελούμενη από Έλληνες αστυνομικούς και Ιταλούς караμπινιέρους, οι οποίοι δεν επέτρεπαν σε κανέναν την πρόσβαση. Μετά από συνεννοήσεις με την αστυνομία μικρή ομάδα φοιτητών έλαβε την άδεια να πλησιάσει και να στολίσει το Μνημείο. Φαίνεται πως καθόλη τη διάρκεια της ημέρας υπήρχε αμηχανία από την κατοχική κυβέρνηση και τις ιταλικές αρχές για το πώς θα αντιμετώπιζαν μια πιθανή προσπάθεια προσέγγισης του Μνημείου από τους διαδηλωτές. Όπως αφηγείται ο Χρ. Χρηστίδης, ο οποίος ήταν παρών στην εκδήλωση:

«Οι διαταγές για τη φύλαξη του Μνημείου ήταν διαδοχικές. Στην αρχή εμπόδιζαν και συλλαμβάνανε όσους κατέθεταν λουλούδια και στεφάνια,

αργότερα κατά τις 11, όταν κατέφθασε η πορεία των φοιτητών και συνάντησε τις γυναίκες που περίμεναν να αποθέσουν τα λουλούδια τους, οι Ιταλοί βλέποντας όλο αυτό το συγκεντρωμένο πλήθος, επέτρεψαν σε μια αντιπροσωπεία τους να πλησιάσει και να στολίζει το μνημείο».²⁹

Όπως συμπληρώνει ο Γιώργος Θεοτοκάς:

«Κατατέθηκαν λουλούδια και στεφάνια και σε άλλα αγάλματα και προτομές στον Σολωμό, τον Βαλαωρίτη, τον λόρδο Βύρωνα, τον Παύλο Μελά. Επίσης και στον Κολοκοτρώνη έξω από το Comando Tappa.³⁰ Το Πανεπιστήμιο δείχνει πολύ ζωντανό τον τελευταίο καιρό. Είναι άξιοι επαίνου για τη στάση που κράτησαν στην έδρα ο Θεοδωρακόπουλος, ο Κακριδής και ο Κώστας Τσάτσος, Ο τελευταίος απολύθηκε σήμερα».³¹

Μπροστά στον όγκο των συγκεντρωμένων στην πλατεία Συντάγματος οι αρχές κατοχής παρακολουθούσαν διακριτικά την κατάσταση χωρίς να επεμβαίνουν. Ωστόσο, καθώς το πλήθος αυξανόταν ειδοποιήθηκε η ιταλική καβαλαρία και άρχισε να επιτίθεται εναντίον των διαδηλωτών, οι οποίοι τους υποδέχτηκαν με το γνωστό σύνθημα «Αέρα» και με ζητωκραυγές. Σκληρές μάχες έγιναν και άγριες σκηνές διαδραματίστηκαν για αρκετή ώρα ανάμεσα στους διαδηλωτές και τους οπλισμένους Ιταλούς.³² Αρκετοί φοιτητές και πολίτες τραυματίστηκαν ή ποδοπατήθηκαν από τα άλογα των Ιταλών καραμπινιέρων με αποτέλεσμα το πλήθος να οπισθοχωρήσει.

Καθώς η κατάσταση αποκλιμακώθηκε στην πλατεία Συντάγματος, σημαντικός αριθμός φοιτητών κατευθύνθηκε προς την οδό Κυδαθηναίων, στο σπίτι του Κωνσταντίνου Τσάτσου. Ήθελαν να εκφράσουν τη συμπαράστασή τους στον καθηγητή, που είχε απολυθεί για τη στάση του και διωκόταν από την κατοχική κυβέρνηση.³³ Φώναζαν συνθήματα υπέρ του, αλλά ο Τσάτσος δεν ήταν εκεί, μιας και είχε αναγκαστεί να φυγαδευτεί την προηγούμενη μέρα, όταν ένας αστυνομικός της Ασφάλειας τον ειδοποίησε πως θα τον συλλάβουν.³⁴ Οι Ιταλοί στρατιώτες που μέχρι

εκείνη τη στιγμή παρακολουθούσαν διακριτικά τη διαμαρτυρία των φοιτητών, επιτέθηκαν και συνέλαβαν επτά από αυτούς. Ύστερα από τρεις μέρες και αφού τους υπέβαλαν σε βασανιστήρια για να αποσπάσουν ομολογίες σε βάρος του Τσάτσου, τους άφησαν ελεύθερους.

Το απόγευμα της ίδιας μέρας η κυβέρνηση, η οποία έχει βρεθεί σε πολύ δύσκολη θέση εξαιτίας της μαζικότητας που είχε η διαδήλωση, αναγκάστηκε να καταθέσει και εκείνη στεφάνι στο μνημείο του Άγνωστου Στρατιώτη. Έτσι, ο πρωθυπουργός Τσολάκογλου συνοδευόμενος από τους υπουργούς του και από Ιταλική φρουρά, και αφού προηγουμένως είχε καταθέσει στεφάνια στους τάφους Γερμανών και Ιταλών στρατιωτών που είχαν σκοτωθεί στην Ελλάδα, κατέθεσε στεφάνι και στο Μνημείο.³⁵

Ο κόσμος μετέτρεψε την πρώτη επέτειο της 28ης Οκτωβρίου στην πρώτη οργανωμένη εκδήλωση αντίστασης ενάντια στην Κατοχή. Η Ελλάδα είχε ήδη διαμελιστεί, τα νέα για τα πρώτα αιματηρά αντίποινα έφθαναν με τρόπο στην πρωτεύουσα, οι πρώτες ελλείψεις τροφίμων είχαν αρχίσει να γίνονται καθημερινότητα. Η ανάμνηση του ηρωικού αγώνα στη συλλογική συνείδηση και του πατριωτισμού στον ελληνο-ιταλικό πόλεμο ήταν ένας τρόπος αντιμετώπισης της τραγικής πραγματικότητας που έφερνε η Κατοχή. Μέσα από συγκρούσεις, πυροβολισμούς, συλλήψεις, τραυματισμούς η κατεχόμενη πόλη με τον εορτασμό της επετείου είχε, έστω και για λίγες ώρες, μετατραπεί σε χώρο ελευθερίας και αντίστασης. Με αυτόν τον τρόπο η 28η Οκτωβρίου καθιερώθηκε στη συνείδηση του κόσμου ως ημέρα μνήμης, προτού η εξόριστη κυβέρνηση επιστρέψει στην Αθήνα και την καθιερώσει ως εθνική εορτή. «Ο εορτασμός αποτελούσε τη διεκδίκηση στη δημόσια σφαίρα του ηρωικού παρελθόντος από τη δωσίλογη κυβέρνηση και ταυτόχρονα ήταν μια ανατροπή της πραγματικότητας σε συμβολικό επίπεδο: οι ηττημένοι διεκδικούσαν τη νίκη από τους νικητές (τους Ιταλούς)».³⁶

Δημήτρης Ζαζάς
Βιβλιοθήκη της Βουλής

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Χρ. Κουλούρη, «Γιορτάζοντας το έθνος: εθνικές επέτειοι στην Ελλάδα τον 19ο αιώνα», *Αθέατες όψεις της ιστορίας. Κείμενα αφιερωμένα στον Γιάννη Γιανουλόπουλο*, Ασίνη, Αθήνα 2012, σ. 183.
2. Για την έννοια του εθνικισμού και τη συγκρότηση της εθνικής ταυτότητας βλ. ενδεικτικά Π.Ε. Λέκκας, *Η εθνικιστική ιδεολογία. Πέντε υποθέσεις εργασίας στην ιστορική κοινωνιολογία*, Ε.Μ.Ν.Ε.-Μνήμων, Αθήνα 1992.
3. Ήδη το 1882, ο Ερνέστ Ρενάν, σε ομιλία του στη Σορβόνη με τίτλο «Τί είναι έθνος;», σημείωνε χαρακτηριστικά: «Η λήθη, και θα έλεγα ακόμα η ιστορική πλάνη, είναι ουσιαστικός παράγοντας της δημιουργίας του έθνους». Βλ. Ε. Ρενάν, «Τί είναι έθνος;», *Ο Πολίτης*, τ. 121 (Ιανουάριος-Μάρτιος 1993), σ. 33.
4. «Οι εθνικές επέτειοι, ως συμβολισμοί στενά συνυφασμένοι με τις τελετουργικές πρακτικές του εθνικισμού (δηλ. της εθνικής ιδεολογίας), συμπυκνώνουν το εθνικό δράμα, υπενθυμίζοντας τις κορυφώσεις του σε τακτά διαστήματα. Η θέσπισή τους συνιστά μείζονα μυθοπλαστική πράξη, αφού δηλώνει απροσχημάτιστα τις επιλογές στις οποίες έχει προβεί ένας εθνικισμός και τα μηνύματα που επιδιώκει να εκπέμψει, ιδίως στον ρόλο της επίσημης ιδεολογίας του εθνικού κράτους. Από την άλλη, η ακρίβεια της χρονολόγησης δεν έχει και τόση σημασία, αφού αυτό που μετρά είναι η δύναμη του συμβολισμού». Βλ. Π. Λέκκας, *Το παιχνίδι με τον χρόνο: εθνικισμός και νεοτερικότητα*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2001, σ. 67.
5. Χρ. Κουλούρη, «Γιορτάζοντας το έθνος: εθνικές επέτειοι στην Ελλάδα τον 19ο αιώνα», *ό.π.*, σ. 185.
6. Χαρακτηριστική είναι η εκμετάλλευση από την κυβέρνηση του Ι. Μεταξά της επετείου της 25ης Μαρτίου 1937, όπου χρησιμοποιήθηκε κάθε δυνατό μέσο για να αναδειχθεί η αποδοχή της δικτατορικής κυβέρνησης από το λαό. Ενδεικτικά και μόνο βλ. Ακρόπολις, φ. 2927 (25 Μαρτίου 1937), σσ. 1, 5, Ακρόπολις, φ. 2928 (26 Μαρτίου 1937) σσ. 1, 4-5 και «Εορτασμός της 25ης

- Μαρτίου στην Αθήνα το 1937», *Ιστορικό Αρχείο ΕΡΤ* (προσβάσιμο: <http://archive.ert.gr/47551/>, προσπελάστηκε: 9/9/2016).
7. Η Βοσνία-Ερζεγοβίνη γιορτάζει την 25η Νοεμβρίου 1943 ως την ημέρα της πρώτης συνεδρίασης του παρτιζάνικου κοινοβουλίου, η Κροατία την 22α Ιουνίου 1941 ως την ημέρα έναρξης της Αντίστασης, η πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας την 11η Οκτωβρίου 1941 ως την ημέρα έναρξης της Αντίστασης και η Σλοβενία την 27η Απριλίου 1941 ως την ημέρα δημιουργίας του Απελευθερωτικού Μετώπου.
 8. «Ο εορτασμός αυτός της πρώτης επετείου του ΟΧΙ στις 28 Οκτωβρίου 1941 μπορεί να χαρακτηριστεί ως η τελευταία λαϊκή αντιστασιακή εκδήλωση που είχε την αυθόρμητη συμμετοχή ολόκληρου του λαού και κίνητρα εθνικά και όχι πολιτικά». Βλ. Σπ. Γασπαρινάτος, *Η Κατοχή*, Σιδέρης, Αθήνα 1998, τ. Α', σ. 89.
 9. Βλ. Τ. Κατσιμάρδος, «Έτσι γιόρταζαν στην Κατοχή την 28η Οκτωβρίου», *Έθνος* (26 Οκτωβρίου 2013, προσβάσιμο: http://www.ethnos.gr/koinonia/arthro/etsi_giortazan_stin_katoxi_tin_28i_oktobriou-63909177/, προσπελάστηκε: 9/9/2016)
 10. «Η εικοστή ογδόη Οκτωβρίου, επέτειος της Αντιστάσεως του Έθνους εις την Ιταλικήν Επίθεσιν και της συμμετοχής του εις το Συμμαχικόν μέτωπον της Ελευθερίας, ορίζεται ως ημέρα Εθνικού Εορτασμού», *Ε.τ.Κ.*, φ. 4 (24 Οκτωβρίου 1944), σ. 13.
 11. Βλ. Γ. Μαργαρίτης, «Η Αθήνα της Κατοχής. Η πόλη στον αγώνα της καθημερινής επιβίωσης», *Καθημερινή*, 7 ημέρες (Κυριακή 25 Απριλίου 1999), σ. 2.
 12. Ο Αλέξανδρος Γ. Κορυζής ή Κοριζής (1885–1941) ήταν νομικός, οικονομολόγος και πρωθυπουργός της χώρας για μόνο 80 ημέρες, από τον θάνατο του Ιωάννη Μεταξά μέχρι και την 12η ημέρα από την γερμανική εισβολή. Στις 6 Απριλίου του 1941, ο Κορυζής, απέρριψε το αίτημα των Γερμανών για απομάκρυνση των βρετανικών δυνάμεων από την Ελλάδα απορρίπτοντας το τελεσίγραφο που του επέδωσε ο Γερμανός πρεσβευτής Έρμπαχ-Σένμπεροχ, μισή ώρα μετά την έναρξη της γερμανικής εισβολής. Ο Κορυζής αυτοκτόνησε στην οικία του στις 18 Απριλίου 1941, ύστερα από συνάντηση που είχε με τον βασιλιά Γεώργιο Β'.

13. Ο στρατιωτικός Γεώργιος Τσολάκογλου (1886-1948) υπήρξε ο πρώτος πρωθυπουργός κατά τη διάρκεια της Κατοχής. Ο ίδιος, στα απομνημονεύματά του, προσπάθησε να εκλογικεύσει την επιλογή του να δεχθεί τη θέση του πρωθυπουργού από τις κατοχικές δυνάμεις. Βλ. Γ. Τσολάκογλου, *Απομνημονεύματα*, Έκδοσις «Ακροπόλεως», Αθήναι 1959.
14. Τη νύχτα της 30ής προς 31η Μαΐου 1941 οι φοιτητές Απόστολος Σάντας και Μανώλης Γλέζος κατέβασαν τη γερμανική σημαία από την Ακρόπολη. Αναλυτικά για την επιχείρηση βλ. Α. Σάντας, *Έτσι κατεβάσαμε τη σβάστικα από την Ακρόπολη*, Λεξίτυπον, Αθήνα 2010.
15. Βλ. Γ. Μαργαρίτης, «Η Αθήνα της Κατοχής. Η πόλη στον αγώνα της καθημερινής επιβίωσης», *ό.π.*, σ. 5.
16. Βλ. Γ. Αυγερόπουλος (εισ.), *Στ' άρματα! Στ' άρματα: χρονικό της Εθνικής Αντίστασης 1940-1945*, Πολιτικές και Λογοτεχνικές Εκδόσεις, χ.τ. 1967, σσ. 567-572.
17. Βλ. Μ. Γλέζος, *Εθνική Αντίσταση 1940-1945*, τόμ. Α', Στοχαστής, Αθήνα 2006, σ. 617.
18. Η Στρατιά Σκλαβωμένων Νικητών (ΣΣΝ) ιδρύθηκε το φθινόπωρο του '41 και υπήρξε μία από τις πρώτες «αστικές» αντιστασιακές οργανώσεις. Το πνεύμα που τη διέπνεε ήταν ένα πνεύμα «πρώιμης» αντίστασης. Η ίδια η ονομασία της εξέφραζε ακριβώς το πνεύμα του πρώτου καιρού της Κατοχής, την οργή του στρατού που, ενώ είχε νικήσει τους Ιταλούς, βρέθηκε υπό την κατοχή τους. Βλ. Ο. Βαρών-Βασάρ, *Η ενηλικίωση μιας γενιάς. Νέοι και νέες στην Κατοχή και στην Αντίσταση*, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα 2009, σσ. 117-118.
19. Η οργάνωση Εθνικό Κομιτάτο Νέων (ΕΚΝ) προήλθε από μέλη της Εθνικής Οργάνωσης Νέων, που είχε ιδρυθεί από τον Ι. Μεταξά το 1936. Η οργάνωση είχε ως στόχο να αγωνισθεί για την απελευθέρωση της χώρας και την εξασφάλιση των δικαίων του Ελληνισμού. Μια ομάδα νέων που τελούσε υπό την ηγεσία του Ν. Γρηγοριάδη, πρωτοεμφανίστηκε τον Ιούλιο 1941 και κυκλοφόρησε αντιστασιακές προκηρύξεις με την ονομασία Εθνικό Κομιτάτο Νέων. Τον Οκτώβριο του 1942 μετά την σύλληψη και καταδίκη βασικών στελεχών της ομάδας, ο Ν. Γρηγοριάδης καταδικώ-

- μενος από τις αρχές της κατοχής, διέφυγε στη Μέση Ανατολή. Τον διαδέχθηκε «συλλογική ηγεσία» και το ΕΚΝ μετονομάστηκε σε «Εθνικό Κομιτάτο», επωνυμία με την οποία έδρασε σε όλη την μετέπειτα διάρκεια της κατοχής.
20. Η Ομοσπονδία Κομμουνιστικών Νεολαιών Ελλάδας (ΟΚΝΕ) ήταν η πρώτη οργάνωση νεολαίας του ΣΕΚΕ, μετέπειτα ΚΚΕ. Ιδρύθηκε τον Νοέμβριο του 1922, με την ολοκλήρωση του πρώτου της συνεδρίου, που έγινε στην Αθήνα και προέβλεπε τη συνένωση μικρότερων σοσιαλιστικών οργανώσεων νεολαίας σε μία πανελλαδική οργάνωση με ενιαία πολιτική και οργανωτική καθοδήγηση. Η οργάνωση ανέπτυξε έντονη δράση εναντίον της δικτατορίας του Πάγκαλου και αργότερα εναντίον της δικτατορίας Μεταξά, ενώ ανάμεσα στις σημαντικότερες πρωτοβουλίες της συγκαταλέγεται κατά τη διάρκεια της κατοχής η οργάνωση της φοιτητικής απεργίας της 17ης Νοεμβρίου 1941. Το 1943 η ΟΚΝΕ αυτοδιαλύθηκε, προκειμένου να δημιουργηθεί η ΕΠΟΝ για την οργάνωση του αγώνα της νεολαίας εναντίον των κατακτητών. Αναλυτικά για την οργάνωση βλ. Χρ.Ν. Τσιντζιλώνης, *ΟΚΝΕ 1922-1943, Σύγχρονη Εποχή*, Αθήνα 1989.
21. *ΛΕΥΤΕΡΙΑ, Όργανο της Επιτροπής Πόλης της ΚΕ (Νέας) του ΚΚΕ*, φ. 3 (23 Οκτωβρίου 1941), Αθήνα.
22. Για το φοιτητικό κίνημα και τα πανεπιστημιακά ιδρύματα της περιόδου 1940-1944, βλ. Α. Λυγούρα, *Πανεπιστημιακά Ιδρύματα και φοιτητική δράση κατά τα έτη 1940-1944, διδακτορική διατριβή*, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 2010.
23. Βλ. Δ. Γατόπουλος, *Ιστορία της κατοχής. Μετά συλλογής ιστορικών και λαογραφικών ανεκδότων των ετών 1940-1944. Συμπληρωμένη με την ιστορία του παράνομου τύπου της Εθνικής Αντίστασης*, Μέλισσα, Αθήνα ²1965, σ. 234.
24. «Καταρτίσθη και θα δημοσιευθή εντός της ημέρας εις την Έφημερίδα της Κυβερνήσεως' Ν. Διάταγμα ορίζον, ότι μαθηταί σχολείων πάσης τάξεως απεργούντες ομαδικώς εις μίαν οιανδήποτε ημέραν, δεν θα γίνονται του λοιπού δεκτοί εις τα σχολεία, απαγορευομένης εφεξής της φοιτήσεώς των εις αυτά», «Απαγορεύονται αι απεργίαι μαθητών», Ακρόπολις, φ. 455 (28 Οκτωβρίου 1941), σ. 2. Πρβλ. ΦΕΚ, τχ. Α', φ. 369 (30 Οκτωβρίου 1941), σ. 1963.

25. Γ.Α. Μαγκάκης, *Ίχνη του χθες με το βλέμμα στο αύριο*, Παπαζήσης, Αθήνα 1977, σσ. 42-43. Πρβλ. Α. Ζαούσης, *Οι δύο όχθες 1939-1945. Μια προσπάθεια για εθνική συμφιλίωση*, τόμ. Β΄, Παπαζήσης, Αθήνα 1987, σσ. 45-46 και Ι. Τσάτσου, *Φύλλα Κατοχής*, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα ⁴1984, σσ. 18, 23-24. Αντίθετα, ο ίδιος ο καθηγητής, αποκομίζει την αίσθηση πως η ομιλία του κατά τη διάρκεια του μαθήματος δεν είχε το απαιτούμενο βάθος. «Ήμουν πια βέβαιος πως έκανα ό,τι έπρεπε για να είμαι, σαν άνθρωπος και σαν Έλληνας, αξιοπρεπής και τίποτα που να μπορούσε να θεωρηθεί προκλητικό, τίποτα που θα μπορούσε να σπρώξει τα παιδιά σε παράτολμες ενέργειες. Μόνο που αισθανόμουν το λόγο μου κάπως άτονο, φτωχό σε νοήματα. Ασφαλώς δεν βρέθηκα σε μια καλή στιγμή», βλ. Κ. Τσάτσος, *Λογοδοσία μιας ζωής*, Οι εκδόσεις των Φίλων, Αθήνα 2001, σ. 292.
26. «Οι ομιλητές ανεβοκατέβαιναν ο ένας μετά τον άλλον και χαλούσε ο κόσμος από τις ζητωκραυγές και τα χειροκροτήματα. Συγχρόνως γέμιζαν οι διάφοροι φοιτητικοί χώροι από χιλιάδες μικρά χειρόγραφα, τρικ, που τα έγραφαν όλη τη νύχτα συνεργεία φοιτητών...», βλ. Γ. Τρικαλινός, *Δρόμος μακρύς και δύσκολος. Αναμνήσεις (ΟΚΝΕ-Μεταξική δικτατορία-ΕΠΟΝ-Εθνική Αντίσταση-φυλακές και εξορίες)*, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1981, σ. 33. Πρβλ. Σ. Λιναρδάτος, «Οι φοιτητές στην Αντίσταση», *Επιθεώρηση Τέχνης*, τχ. 87-88 (Μάρτιος-Απρίλιος 1962), σ. 463.
27. Η επιστολή ήταν έμπνευση του Χρ. Χρηστίδη. Ο τελευταίος μαζί με τον λογοτέχνη Γ. Θεοτοκά και τη Σ. Αντωνιάδη, την παραμονή της επετείου, κατόρθωσαν να στεφανώσουν το μνημείο του Άγνωστου Στρατιώτη. Βλ. Χρ. Χρηστίδης, *Χρόνια Κατοχής 1941-1944. Μαρτυρίες ημερολογίου*, Π. Κλεισιούνης, Αθήνα 1971, σ. 161 και Γ. Θεοτοκάς, *Τετράδια ημερολογίου (1939-1953)*, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα 1987, σ. 309.
28. Βλ. Αχ. Α. Κύρου, *Σκλαβωμένοι νικηταί*, Αετός, Αθήνα 1953, σ. 128.
29. Χρ. Χρηστίδης, *Χρόνια Κατοχής 1941-1944. ό.π.*, σ. 162.
30. Η Ιταλική Στρατιωτική Διοίκηση (Comando Tappa) ήταν εγκατεστημένη σε κτίριο της γωνίας Αμερικής και Πανεπιστημίου.
31. Γ. Θεοτοκάς, *Τετράδια ημερολογίου (1939-1953)*, ό.π., σ. 311.
32. «Τους έβλεπες να τρέχουν προς το θάνατο, για να φθάσουν εκεί που ήταν

- η πυκνότερη μάζα των διαδηλωτών, με την ίδια βιασύνη που συνήθως δείχνει κανείς για ν' αποφύγει τον κίνδυνο, ή μάλλον που δείχνει όταν σπεύδει να πάρει μέρος σ' ένα πανηγύρι», βλ. Ρ. Μιλλιέξ, «Οι διανοούμενοι της Ελλάδας στην υπηρεσία της Αντίστασης», *Επιθεώρηση Τέχνης*, τχ. 87-88 (Μάρτιος-Απρίλιος 1962), σσ. 419-420.
33. «Διά διατάγματος υπογραφέντος υπό του Υπουργικού Συμβουλίου, απολύεται της υπηρεσίας ο καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών Κων. Τσάτσος, διότι δεν συνεμορφώθη προς ρητήν διαταγήν της Κυβερνήσεως, στερούμενος και παντός συνταξιοδοτικού δικαιώματος», «Απελύθη ο καθηγητής κ. Κ. Τσάτσος», *Ακρόπολις*, φ. 455 (28 Οκτωβρίου 1941), σ. 2
34. Ο ίδιος ο Τσάτσος περιγράφει αναλυτικά το κύμα συμπαρατάσεως που εκδηλώθηκε προς το πρόσωπό του καθώς και τη στάση του μετά την απόλυσή του από τα πανεπιστήμιο: «Μετά τα γεγονότα αυτά έμεινα για λίγο καιρό φρόνιμος και ύστερα συνέχισα ανενόχλητος τη ρουτίνα της ζωής και τις τακτικές συναντήσεις μου με τους επίλεκτους μαθητές μου». Βλ. Κ. Τσάτσος, *Λογοδοσία μιας ζωής*, ό.π., σσ. 291-293. Πρβλ. Ι. Τσάτσου, *Φύλλα Κατοχής*, ό.π., σσ. 20-21.
35. «Ο στρατηγός Τσολάκογλου απέτισε φόρον τιμής προς τους Έλληνας και Ιταλούς νεκρούς του πολέμου», *Πρωία*, φ. 16-338 (29 Οκτωβρίου 1941), σ. 1.
36. Π. Βόγλης, «Τι θέλουμε να θυμόμαστε; Η επέτειος της 28ης Οκτωβρίου 1940», *Το Βήμα* (26 Οκτωβρίου 2013, προσβάσιμο: <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=536666>, προσπελάστηκε: 12/9/2016).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Εφημερίς της Κυβερνήσεως*, τχ. Α', φ. 369 (30 Οκτωβρίου 1941), σ. 1963.
- Εφημερίς της Κυβερνήσεως*, τχ. Α', φ. 4 (24 Οκτωβρίου 1944), σ. 13.
- ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ, φ. 2928 (26 Μαρτίου 1937)
- ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ, φ. 455 (28 Οκτωβρίου 1941).
- ΛΕΥΤΕΡΙΑ, *Όργανο της Επιτροπής Πόλης της ΚΕ (Νέας) του ΚΚΕ*, φ. 3 (23 Οκτωβρίου 1941), Αθήνα.
- ΠΡΩΙΑ, φ. 16-338 (29 Οκτωβρίου 1941).
- Γ. ΑΥΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ (εισ.), *Στ' άρματα! Στ' άρματα: χρονικό της Εθνικής Αντίστασης 1940-1945*, Πολιτικές και Λογοτεχνικές Εκδόσεις, χ.τ. 1967.
- Ο. ΒΑΡΩΝ-ΒΑΣΑΡ, *Η ενηλικίωση μιας γενιάς. Νέοι και νέες στην Κατοχή και στην Αντίσταση*, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα 2009.
- Π. ΒΟΓΛΗΣ, «Τι θέλουμε να θυμόμαστε; Η επέτειος της 28ης Οκτωβρίου 1940», *Το Βήμα* (26 Οκτωβρίου 2013, προσβάσιμο: <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=536666>, προσπελάστηκε: 12/9/2016).
- Π. ΒΟΓΛΗΣ, *Η ελληνική κοινωνία στην Κατοχή*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2011.
- ΣΠ. ΓΑΣΠΑΡΙΝΑΤΟΣ, *Η Κατοχή*, Σιδέρης, Αθήνα 1998.
- Δ. ΓΑΤΟΠΟΥΛΟΣ, *Ιστορία της κατοχής. Μετά συλλογής ιστορικών και λαογραφικών ανεκδότων των ετών 1940-1944. Συμπληρωμένη με την ιστορία του παράνομου τύπου της Εθνικής Αντίστασης*, Μέλισσα, Αθήνα ²1965.
- Μ. ΓΛΕΖΟΣ, *Εθνική Αντίσταση 1940-1945*, Στοχαστής, Αθήνα 2006.
- Α. ΖΑΟΥΣΗΣ, *Οι δύο όχθες 1939-1945. Μια προσπάθεια για εθνική συμφιλίωση*, τόμ. Β', Παπαζήσης, Αθήνα 1987
- Γ. ΘΕΟΤΟΚΑΣ, *Τετράδια ημερολογίου (1939-1953)*, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα 1987.
- Ι.Ο. ΙΑΤΡΙΔΗΣ (επιμ.), *ΗΕλλάδα στη δεκαετία 1940-1950. Ένα έθνος σε κρίση*, Αθήνα 1984.
- Τ. ΚΑΤΣΙΜΑΡΔΟΣ, «Έτσι γιόρταζαν στην Κατοχή την 28η Οκτωβρίου», *Έθνος* (26 Οκτωβρίου 2013, προσβάσιμο: http://www.ethnos.gr/koinonia/arthro/etsi_giortazan_stin_katoxi_tin_28i_oktobriou-63909177/, προσπελάστηκε: 9/9/2016).

- ΧΡ. ΚΟΥΛΟΥΡΗ, «Γιορτάζοντας το έθνος: εθνικές επέτειοι στην Ελλάδα τον 19ο αιώνα», *Αθέατες όψεις της ιστορίας. Κείμενα αφιερωμένα στον Γιάννη Γιανουλόπουλο*, Ασίνη, Αθήνα 2012.
- Δ. ΚΟΥΣΟΥΡΗΣ, *Δίκες των Δοσιλόγων 1941-1944. Δικαιοσύνη, συνέχεια του κράτους και εθνική μνήμη*, Πόλις, Αθήνα 2014.
- Α. ΚΥΡΟΥ, *Σκλαβωμένοι νικηταί, Αετός*, Αθήνα 1953.
- Τ. ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ, *Η αυτολογοκριμένη μνήμη. Τα Τάγματα Ασφαλείας και η μεταπολεμική εθνικοφοροσύνη*, Φιλίστωρ, Αθήνα 2005.
- Π. ΛΕΚΚΑΣ, *Το παιχνίδι με τον χρόνο: εθνικισμός και νεοτερικότητα*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2001.
- , *Η εθνικιστική ιδεολογία. Πέντε υποθέσεις εργασίας στην ιστορική κοινωνιολογία*, Ε.Μ.Ν.Ε.-Μνήμων, Αθήνα 1992.
- Α. ΛΥΓΟΥΡΑ, *Πανεπιστημιακά Ιδρύματα και φοιτητική δράση κατά τα έτη 1940-1944, διδακτορική διατριβή*, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 2010.
- Γ.Α. ΜΑΓΚΑΚΗΣ, *Ίχνη του χθες με το βλέμμα στο αύριο*, Παπαζήσης, Αθήνα 1977.
- Μαζάουερ, *Στην Ελλάδα του Χίτλερ. Η εμπειρία της Κατοχής*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1993.
- Γ. ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ, «Η Αθήνα της Κατοχής. Η πόλη στον αγώνα της καθημερινής επιβίωσης», *Καθημερινή*, 7 ημέρες (Κυριακή 25 Απριλίου 1999).
- Ρ. ΜΙΛΙΕΞ, «Οι διανοούμενοι της Ελλάδας στην υπηρεσία της Αντίστασης», *Επιθεώρηση Τέχνης*, τχ. 87-88 (Μάρτιος-Απρίλιος 1962).
- Η. ΝΙΚΟΛΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, Ι. ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ, Χ. ΦΛΑΪΣΕΡ (επιμ.), *Ο Εχθρός εντός των τειχών. Όψεις του δωσιλογισμού στην Ελλάδα της Κατοχής*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2006.
- ΑΝ. ΠΕΠΟΝΗΣ, *Προσωπική μαρτυρία*, Προσκήνιο, Αθήνα ²2001.
- Ε. ΡΕΝΑΝ, «Τί είναι έθνος;», *Ο Πολίτης*, τ. 121 (Ιανουάριος-Μάρτιος 1993).
- Α. ΣΑΝΤΑΣ, *Έτσι κατεβάσαμε τη σβάστικα από την Ακρόπολη*, Λεξίτυπον, Αθήνα 2010.
- Γ. ΤΡΙΚΑΛΙΝΟΣ, *Δρόμος μακρύς και δύσκολος. Αναμνήσεις (ΟΚΝΕ-Μεταξική δικτατορία-ΕΠΟΝ-Εθνική Αντίσταση-φυλακές και εξορίες)*, Σύγχρονη Εποχή, Αθήνα 1981.
- Κ. ΤΣΑΤΣΟΣ, *Λογοδοσία μιας ζωής*, Οι εκδόσεις των Φίλων, Αθήνα 2001.

- Ι. ΤΣΑΤΣΟΥ, *Φύλλα Κατοχής*, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα ⁴1984.
- Χ.Ν. ΤΣΙΝΤΖΙΛΩΝΗΣ, *ΟΚΝΕ 1922-1943, Σύγχρονη Εποχή*, Αθήνα 1989.
- Γ. ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥ, *Απομνημονεύματα*, Έκδοσις «Ακροπόλεως», Αθήναι 1959.
- ΧΡ. ΧΡΗΣΤΙΔΗΣ, *Χρόνια Κατοχής 1941-1944. Μαρτυρίες ημερολογίου*, Π. Κλεισιούνης, Αθήνα 1971.

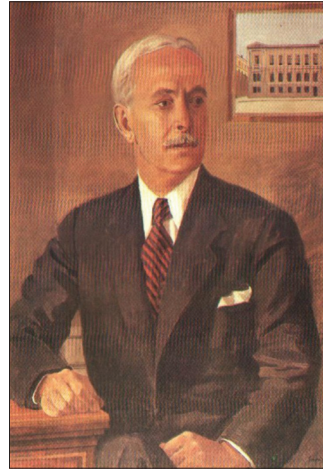
ΕΙΚΟΝΕΣ

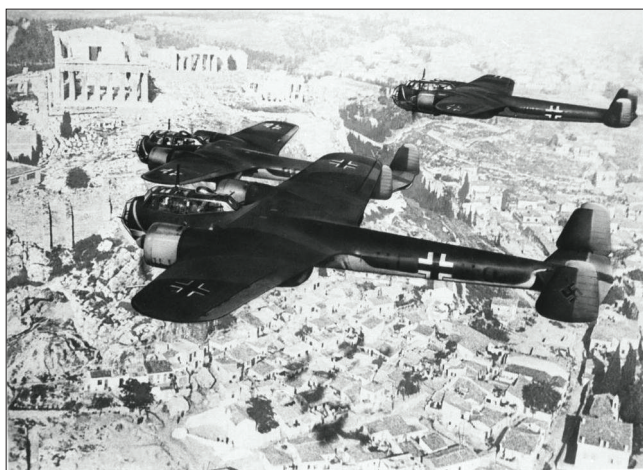
Εικ. 1: Ο ελληνικός στρατός στην Κορυτσά

Εικ. 2: Βρετανοί στρατιώτες στην Αθήνα, 1941

Εικ. 3: Ο πρωθυπουργός Αλέξανδρος Γ. Κορυζής

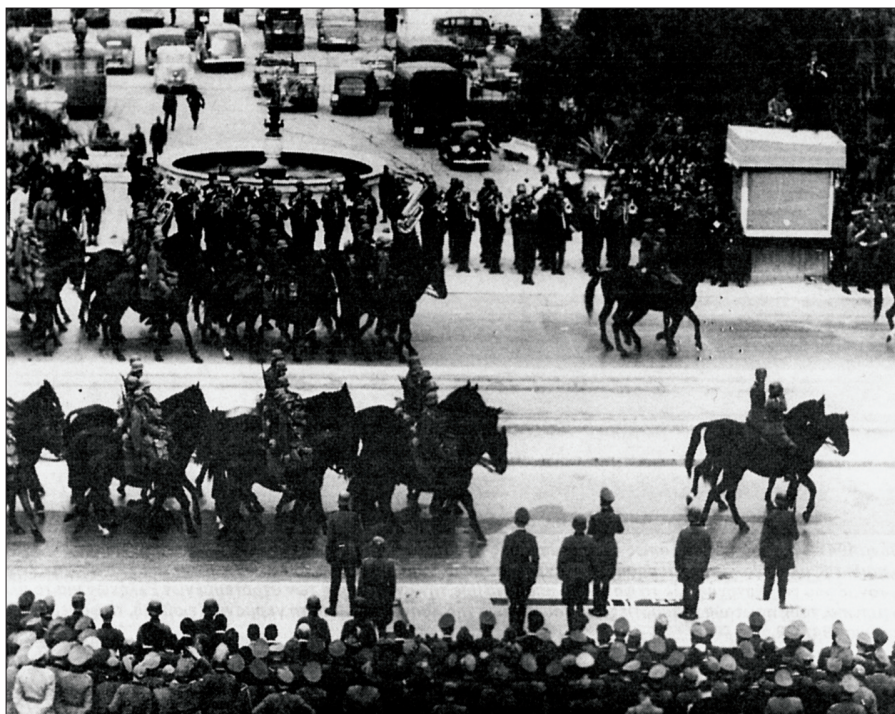
Εικ. 4: Η γερμανική αεροπορία πάνω από την πόλη της Αθήνας, Απρίλιος 1941

Εικ. 5-6: Οι Γερμανοί μπροστά στο μνημείο του Άγνωστου Στρατιώτη

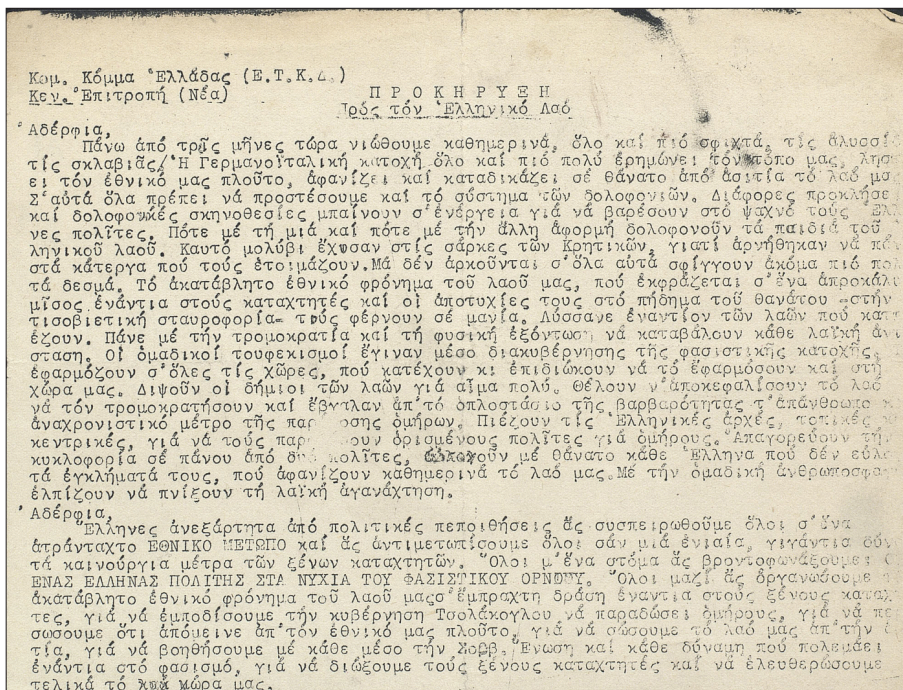
Εικ. 7: Ύψωση της γερμανικής σημαίας στην Ακρόπολη

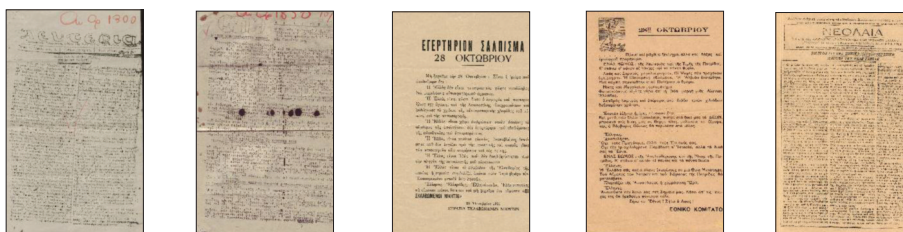
Εικ. 8: Παρέλαση γερμανικών στρατευμάτων
στη πλατεία Συντάγματος, 3 Μαΐου 1941

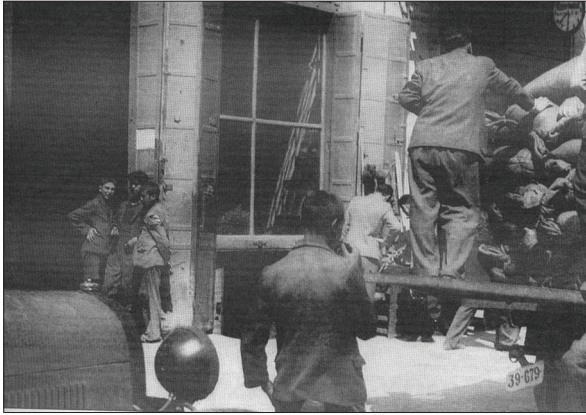
Εικ. 9-11: Εικόνες καθημερινότητας

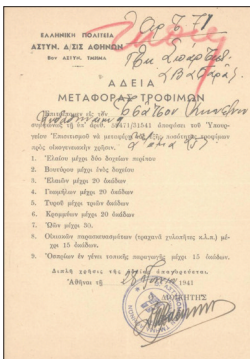
Εικ. 12: Διάγγελμα του ΕΑΜ προς τον ελληνικό λαό, Οκτώβριος 1941

Εικ. 13-17: Προκηρύξεις αντιστασιακών οργανώσεων

Εικ. 18-19: Μαύρη αγορά

Εικ. 20: Το δελτίο μεταφοράς τροφίμων του καθ. Κ. Τσάτσου

Εικ. 21: Συσσίτιο

Εικ. 22: Υποστολή της γερμανικής σημαίας

Εικ. 23: Γερμανοί στρατιώτες καταθέτουν στεφάνι στο μνημείο του Άγνωστου Στρατιώτη, Οκτώβριος 1944

Εικ. 24-25: Πανηγυρισμοί στην Αθήνα, 12 Οκτωβρίου 1944

Εικ. 26-27: Πανηγυρισμοί στην Αθήνα, 12 Οκτωβρίου 1944

Εικ. 28: Ο Γ. Παπανδρέου στην Ακρόπολη, Οκτώβριος 1944

Χρονολόγιο Κατοχής 1941

Απρίλιος | 23

Αναχώρηση κυβέρνησης Τσουδερού και του βασιλιά Γεώργιου Β' για την Κρήτη και από εκεί για την Αγγλία

Απρίλιος | 29

Ορκωμοσία πρώτης κατοχικής κυβέρνησης με πρωθυπουργό τον αντιστράτηγο Τσολάκογλου. Το βασίλειο της Ελλάδας μετατρέπεται σε Ελληνική Πολιτεία

Μάιος | 31

Κατέβασμα της γερμανικής σημαίας από την Ακρόπολη από τους φοιτητές Μανώλη Γλέζο και Απόστολο Σάντα

Ιούνιος | 22

Γερμανική επίθεση κατά της Σοβιετικής Ένωσης

Σεπτέμβριος | 9

Ίδρυση του Εθνικού Δημοκρατικού Ελληνικού Συνδέσμου στην Αθήνα από τον Ναπολέοντα Ζέρβα

Οκτώβριος | 28

Εκδηλώσεις για την επέτειο της κήρυξης του Ελληνοϊταλικού πολέμου

Δεκέμβριος | 26

Αρχή της μεγάλης πείνας στην Αθήνα

Απρίλιος | 27

Είσοδος των γερμανικών στρατευμάτων στην Αθήνα. Αρχή της Κατοχής

Μάιος | 20

Αρχή της μάχης της Κρήτης. Κατάληψη του νησιού στις 28 Μαΐου

Ιούνιος | 10

Κάθοδος ιταλικών στρατευμάτων στην Ελλάδα. Χωρισμός της χώρας σε τρεις ζώνες κατοχής: γερμανική, ιταλική, βουλγαρική

Ιούλιος | 6

Παύση του Αρχιεπισκόπου Χρύσανθου με απόφαση της Ιεράς Συνόδου. Ανάδειξη του Δαμασκηνού στον αρχιεπισκοπικό θρόνο

Σεπτέμβριος | 27

Ίδρυση στην Αθήνα του Εθνικού Απελευθερωτικού Μετώπου

Δεκέμβριος | 7

Ιαπωνική επίθεση στο Περλ Χάρμπορ. Είσοδος των ΗΠΑ στον πόλεμο

Χρονολόγιο Κατοχής 1942

	Ιανουάριος 8 Διαδήλωση αναπήρων του πολέμου της Αλβανίας στους δρόμους της Αθήνας για την εξασφάλιση στοιχειωδών όρων επιβίωσης
Μάρτιος 20 Πρώτα φορτία τροφίμων από διεθνή βοήθεια στην Αθήνα	Μάρτιος 25 Σημαντικές εκδηλώσεις για την εθνική επέτειο στην Αθήνα
Απρίλιος 12 Απεργία δημοσίων υπαλλήλων	Απρίλιος 28 Συμφωνία εμπολέμων για μερική άρση του αποκλεισμού στην Ελλάδα
Αύγουστος 30 Πρώτη τακτική άφιξη σουηδικών ατμόπλοιων με επισιτιστική βοήθεια για την Αθήνα	Σεπτέμβριος 7 Μεγάλο απεργιακό κύμα στην Αθήνα. Αιτήματα οι διανομές τροφίμων και η λειτουργία συσσιτίων
Σεπτέμβριος 22 Ισχυρή έκρηξη στην οδό Πατησίων, κατέστρεψε τα γραφεία της φιλοναζιστικής οργάνωσης ΕΣΠΟ. Το χτύπημα το οργάνωσε και το εκτέλεσε η ΠΕΑΝ	Οκτώβριος 23 Μάχη του Ελ Αλαμίν. Ήττα του Άξονα στην Αίγυπτο
Νοέμβριος 19 Παραίτηση κυβέρνησης Τσολάκογλου. Η πρωθυπουργία ανατίθεται από τους κατακτητές στον καθηγητή Κ. Λογοθετόπουλο	Νοέμβριος 25 Ανατίναξη γέφυρας Γοργοποτάμου
Δεκέμβριος 17 Νέο απεργιακό κύμα στην Αθήνα. Σημαντικός οργανωτικός ρόλος του ΕΑΜ	

Χρονολόγιο Κατοχής 1943

	Ιανουάριος 1 Οι ΗΠΑ αναλαμβάνουν τη χρηματοδότηση των αποστολών τροφίμων μέσω του Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού στην Αθήνα
Φεβρουάριος 23 Ίδρυση στην Αθήνα της Ενιαίας Πανελλαδικής Οργάνωσης Νεολαίας (ΕΠΟΝ)	
Φεβρουάριος 27 Θάνατος του ποιητή Κωστή Παλαμά. Η κηδεία του στο Πρώτο Νεκροταφείο μετατράπηκε σε μεγάλη πατριωτική αντικατοχική εκδήλωση	Φεβρουάριος 24 Αρχή των μαχητικών κινητοποιήσεων ενάντια στην πολιτική επιστράτευση που σχεδίαζαν οι κατακτητές και η κατοχική κυβέρνηση. Οι μαχητικές διαδηλώσεις και συγκρούσεις λήγουν στις 5 Μαρτίου με πλήρη αναδίπλωση των κατοχικών αρχών
Απρίλιος 7 Παραίτηση κυβέρνησης Λογοθετόπουλου. Η πρωθυπουργία ανατίθεται στον Ιωάννη Ράλλη	
Ιούνιος 29 Αρχή στρατολογίας των Ταγμάτων Ασφαλείας	Ιούνιος 25 Διαδηλώσεις στην Αθήνα ενάντια στην τρομοκρατία και τις εκτελέσεις
Ιούλιος 22 Διαδηλώσεις στην Αθήνα ενάντια στην επέκταση της ζώνης βουλγαρικής κατοχής. Σκληρές συγκρούσεις με τους κατακτητές. Θύματα με νεκρούς και τραυματίες	Ιούλιος 10 Απόβαση των συμμάχων στη Σικελία
Νοέμβριος 30 Επιχείρηση των Ταγμάτων Ασφαλείας εναντίον των αναπήρων του Αλβανικού πολέμου στα νοσοκομεία της Αθήνας	Σεπτέμβριος 8 Συνθηκολόγηση της Ιταλίας. Αφοπλισμός και αιχμαλωσία Ιταλών στρατιωτικών από τους Γερμανούς
	Δεκέμβριος 13 Εκτέλεση 1.000 ανδρών και εφήβων των Καλαβρύτων. Γενίκευση τρομοκρατίας

Χρονολόγιο Κατοχής 1944

Μάρτιος | 10

Ίδρυση της Πολιτικής Επιτροπής Εθνικής Απελευθέρωσης (ΠΕΕΑ) στην Ευρυτανία

Μάιος | 17

Αρχή του Συνεδρίου στο Λίβανο με εκπροσώπους των αντιστασιακών οργανώσεων και της εξόριστης κυβέρνησης Παπανδρέου. Συμφωνία στις 20 Μαΐου

Ιούνιος | 6

Απόβαση των συμμάχων στη Νορμανδία

Σεπτέμβριος | 26

Η Συμφωνία της Καζέρτας. Προετοιμασία των συνθηκών της απελευθέρωσης. Απαγόρευση της εισόδου ανταρτών στην Αττική

Οκτώβριος | 18

Άφιξη της Κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας με πρωθυπουργό τον Γ. Παπανδρέου στην Αθήνα

Μάιος | 1

Εκτέλεση 200 κομμουνιστών κρατούμενων από το στρατόπεδο Χαϊδαρίου στο Σκοπευτήριο της Καισαριανής

Μάιος | 24

Σύγκληση στο χωριό Κορυσχάδες της Ευρυτανίας του Εθνικού Συμβουλίου με εκλεγμένους εκπροσώπους από τις περισσότερες περιοχές της χώρας

Αύγουστος | 17

Το μεγάλο «μπλόκο» της Κοκκινιάς

Οκτώβριος | 12

Αποχώρηση των Γερμανών από την Αθήνα. Μεγάλες διαδηλώσεις του ΕΑΜ

ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ISBN 978-960-560-132-4

